

DOĞAL ÖĞRETİM YÖNTEMLERİ-1

İçerik

❖ Doğal Öğretim Yöntemleri

❖ Fırsat Öğretimi

❖ Doğal Bekleme Süreli Öğretim

❖ Geçiş-Merkezli Öğretim

❖ Tepki İsteme Modeli

Doğal Öğretim Yöntemleri

- ❖ Gelişimsel yetersizlik gösteren çocuklara etkili öğretim sağlama yollarından birisi de doğal öğretim yöntemlerinin kullanılmasıdır.
- ❖ Doğal öğretim yöntemlerini benimseyen araştırmacı ve eğitimcilere göre, beceriler günlük yaşam içinde sergilendiği biçimde ve bu ortamlarda bulunan doğal etkinlikler ile rutinler içinde öğretilmelidir.

devam...

❖ Yetişkin yönlendirmeli, ileri düzeyde yapılandırılmış geleneksel öğretim düzenlemelerinde beceriler, sergilenmeleri beklenen ortamdan yalıtılmış ve doğal olarak sergilendiği biçimden uzak bir şekilde öğretilmektedir (Kurt, 2006).

❖ Bu yaklaşım öğrenmenin edinim aşamasında çoğunlukla etkili olurken; genelleme aşamasında istenen etkiyi yaratmamaktadır (Bricker, Pretti-Frontczak ve Mc Comas, 1998).

devam...

❖ Doğal öğretim yöntemleri, doğal ortamlar ve bu ortamlarda gerçekleşen etkinliklerin kullanıldığı yapılandırılmış yöntemlerdir (Noonan & McCormick, 1993).

❖ Doğal öğretim yöntemleri ile, yapılandırılmamış ya da gelişigüzel bir ortam yaratarak öğretim yapmak akla gelmemelidir.

devam...

- ❖ Hedef davranışın ya da yaklaşımının sergilenmesini artırmak üzere **doğal ortamlarda yapılandırma ya da değişiklik** yapılabilir.
- ❖ Doğal öğretim yöntemleri özellikle, orta ve ileri düzeyde yetersizliği olan bireylere **dil ve iletişim** becerilerinin öğretiminde sıklıkla kullanılmakta ve etkili olmaktadır.

devam...

- ❖ Doğal öğretim yöntemlerinin bazı ortak özellikleri vardır (Kaiser & Warren, 1988).
- ❖ Öğretim **doğal ortamlarda** gerçekleştirilir.
- ❖ Öğretim kısa süreli ve dağınık aralıklı olarak yapılır.
- ❖ Öğretim, **öğrencinin girişimi ile başlatılır.**
- ❖ Davranış sonrası uyaranlar doğal oluşan olaylardan oluşur.

devam...

- ❖ Doğal öğretim yöntemlerinde pekiştireçler iki grupta toplanır.
  - ❖ Doğal sonuçlar
  - ❖ Öğretimsel sonuçlar
- ❖ Doğal sonuçlar, öğrenci davranışı sonunda ortaya çıkan olaylardır. Örn., su içmek istediğini söyleyen çocuğa su verilmesidir.
- ❖ Öğretimsel sonuçlar, hedef davranışı artırmak üzere kullanılan pekiştireçlerdir. Her zaman etkili olmayabilir.

Doğal Öğretim Yöntemleri

❖ Fırsat Öğretimi

❖ Tepki İsteme Modeli

❖ Doğal Bekleme Süreli Öğretim

❖ Model Olma

❖ Geçiş-Merkezli Öğretim

Fırsat Öğretimi

❖ Tesadüfi öğretim olarak da adlandırılır.

❖ Doğal ortamlarda çocuk ve yetişkin arasında etkileşim kurarak **dil ve iletişim** becerilerinin artırılmasının planlandığı öğretim yöntemidir (Tekin-İftar, 2001).

❖ Uygulamalı davranış analizine dayalı ve OSB'li bireylere iletişim becerilerinin kazandırılmasında en çok tercih edilen öğretim yöntemlerinden birisidir.

devam...

- ❖ Fırsat öğretimi çocuğun girişimi başlattığı ve hiç ön uyaran verilmediği için; ayrıca, hedef davranış gerçekleştiğinde doğal pekiştirme yapıldığı için, doğal öğretim yöntemleri arasında yer alır.
- ❖ Araştırmalar, fırsat öğretiminin yavaş edinimle; ancak, yüksek genelleme-kalıcılıkla sonuçlandığını göstermektedir.
- ❖ Öğrenci ile çevresindeki kişiler arasındaki etkileşimlere dayalı bir yöntemdir.

devam...

- ❖ Fırsat öğretimi şu öğelerin yer aldığı bir süreçle gerçekleşir;
- ❖ Öğretime başlamadan önce, öğrencinin vereceği **hedef dil ya da iletişim tepkisinin** ne olacağına karar verilir.
- ❖ Öğrencinin tepkide bulunmasını ya da etkileşim kurmasını sağlamak veya da olasılığı artırmak üzere çevresel düzenlemeler yapılır.
- ❖ Öğretmen öğrencinin istendik tepkiyi sergilemesi için gerekli ipucunu belirler.
- ❖ Öğretmen, öğrenci istendik tepkide bulunduğunda ne şekilde tepkide bulunacağına karar verir.
- ❖ Uygulamanın etkililiğini belirlemek ve gerektiğinde değişiklikler yapmak üzere veri toplama yöntemini belirler.

devam...

- ❖ Çevre düzenlemesi yapıldıktan sonra, öğretmen öğrencinin eyleme geçme davranışını sergilemesini ya da bu amaçla etkileşime geçmesini bekler.
- ❖ Bu nedenle, çocuk-merkezli etkileşim olarak da tanımlanmaktadır.
- ❖ Etkili olmasının en önemli belirleyicisi, öğrencinin öğretim sırasındaki etkileşimlerden keyif almasıdır.

devam...

- ❖ Birkaç ögeden oluşmaktadır;
  - ❖ Öğretmen, öğrencinin herhangi bir nesneyi istemesini ya da kendisinden yardım isteyerek etkileşimi başlatacağı anı bekler.
  - ❖ Öğrenci, yaş ve becerisine bağlı olarak isteme davranışı (sözel ya da sözel olmayan biçimde) gerçekleştirir.
  - ❖ Öğrenci etkileşimi başlattıktan sonra, “Ne istiyorsun?” gibi ifadelerle çocuğun başlattığı konuyu genişletmeye çalışır.

devam...

- ❖ Öğretmen öğrenciye model olarak sözel ifade kullanır.
- ❖ Öğrenci uygun tepkide bulunmazsa, öğretmen öğrenciye ipucu verir.
- ❖ Davranış öğrencinin repertuarında yoksa ya da ipucun rağmen doğru tepkide bulunmuyorsa, öğretmen öğrencinin tepkiyi taklit etmesini ister.
- ❖ Öğrenci tepkiyi gösterdikten sonra, öğretmen tepkiyi onaylar ve öğrencinin istediğini ona verir.

Fırsat Öğretimi (Örnek)

- ❖ Cemre'ye nesnelere isimleri öğretilmektedir.
- ❖ Cemre, sınıf dolabının üstündeki bebeği işaret ederek “Bu, bu, bbu...” diye bebeği ister.
- ❖ Öğretmen “Cemre, ne istiyorsun?” diye sorar.
- ❖ Cemre, bebeği işaret eder.
- ❖ Öğretmen, “Bebeği istiyorum de.” der.
- ❖ Cemre, “Bebek istiyom.” der.
- ❖ Öğretmen, “Bebeği istiyorsun.” diyerek Cemre'nin tepkisini onaylar ve ona bebeği verir.

Doğal Bekleme Süreli Öğretim

❖ Bekleme süreli öğretim, öğretmenin sözel ifadelerini taklit etmek yerine, doğal ipuçlarına tepki verme olanağı sunmak için tasarlanmıştır.

❖ Amaç, öğrencinin rolünü cevap verenden, iletişim başlatana dönüştürmektir (Erbaş, 2003).

❖ Doğal bekleme süreli öğretim özellikle, otizm spektrum bozukluğuna sahip bireylere ifade edici iletişim becerilerinin kazandırılmasında sıklıkla başvurulanan yöntemlerden biridir (Kırcaali-İftar, 2003).

devam...

❖ Doğal ortamlarda gerçekleşen günlük rutinler kullanılarak öğrencinin iletişimde bulunması sağlanır.

❖ Bekleme süreli öğretim, art arda gerçekleştirilen denemelerle yürütülür.

❖ İlk denemelerde öğrenciye bir hedef uyaran ve hemen ardından davranışa ilişkin ipucu sunulur. Öğrencinin ipucunu dikkate alarak davranışı taklit etmesi beklenir.

devam...

- ❖ Öğrenci, öğretmenin sunduğu ipucunu taklit etmeye başladıktan sonra, hedef uyarının sunulmasıyla ipucunun sunulması arasında **geçen süre giderek artırılır.**
- ❖ Bekleme süresi yarım saniyeden 5 saniyeye kadar değişen birimlerle artırılabilir.
- ❖ Bekleme süresini artırma, öğrenci kendiliğinden o **nesneye ilişkin istek bildirir hale gelinceye** kadar sürdürülür (Kırcaali-İftar, 2003).

devam...

Bekleme süreli öğretim birkaç basamaktan oluşur.

1. Öğretimin gerçekleşeceği ortam, dil ve iletişim olanağı yaratma için düzenlenmektedir.
2. Öğretmen herhangi bir sözel ifade kullanmadan **öğrenciye yaklaşır**.
3. Öğrenci öğretmene baktığında öğretmen iletişimi başlatmaz ancak, bir şey bekliyormuş gibi öğrenciye bakar.
4. Öğrenci tepkide bulunmazsa, öğretmen bağlama uygun iletişim tepkisi gösterir.
5. Gerekirse öğretmen modeli tekrar eder ve her tekrarda öğrencinin tepki vermesi için biraz daha fazla beklenir.
6. Öğrenci iletişimi başlatınca, öğrenciye istediği verilir.

devam...

❖ Bekleme süreli öğretimde, öğrenci bağlama uygun olan **iletişim tepkisinin ne olduğunu öğrenmekte** ve daha model sunulmadan uygun tepkiyi göstermektedir.

❖ Daha sonra da, öğrenci doğal ortamlarda ortaya çıkan ipuçlarında herhangi bir bekleme söz konusu olmadan tepkiyi vermeyi öğrenmektedir (Erbaş, 2003).

Doğal Bekleme Süreli Öğretim (Örnek)

- ❖ Ömer'in sevdiği kurabiyeler kapalı bir cam kavanoza koyulur.
- ❖ Öğretmen Ömer'e yaklaşır ve ellerini açarak ne var dercesine bakar.
- ❖ Öğrenci tepkide bulunmazsa öğretmen "Kurabiye istiyorum." der.
- ❖ Ömer'in tepkide bulunmasını bekler.
- ❖ Gerektiğinde tekrar model olur ve bekleme süresini artırır.
- ❖ Ömer "Kurabi isti" dediğinde, öğretmen Ömer'e kurabiye verir.

Geçiş Merkezli Öğretim

Geçiş merkezli öğretim, etkinlikler arasında yer alan geçiş sürelerinde yeni becerilerin öğretimidir.

Var olan becerilerin akıcılığı da kazandırılabilir.

Öğretim fırsatı öğrenci ya da öğretmen tarafından kontrol edilir.

Öğretmen tarafından kontrol edildiğinde öğretmen geçiş zamanlarında öğretim denemeleri sunar.

Öğrenci tarafından kontrol edildiğinde, öğrenci soru sorduğunda ya da öğretmene yaklaştığında öğretmen öğretim sunar.

devam...

❖ Dil ve konuşma becerilerinin yanı sıra tüm alanlardan beceri öğretimi hedeflenebilir.

❖ Geçiş merkezli öğretimde, öğretim genel zaman içinde dağınık biçimde öğretim denemeleri olarak sunulduğundan verimliliği daha yüksektir.

❖ Öğretim için; öncelikle geçiş zamanları, hedef davranışlar, hedef uyarılar, ipuçları ve veri toplama yöntemleri belirlenmelidir.

devam...

- ❖ Öğretmen geçiş için ya da çocuğun geçiş için ipucunu sunmasını bekler.
- ❖ Öğretmen hedef uyarını sunar ve öğrencinin tepki vermesi için yanıt aralığı kadar bekler.
- ❖ Öğrenci doğru tepkide bulunursa, öğretmen öğrencinin geçişte davranışı sergilemesini sağlar.
- ❖ Öğrenci doğru tepkide bulunmazsa, öğretmen kontrol edici ipucunu sunar.
- ❖ Öğretmen yanıt aralığı kadar bekler.
- ❖ Öğrenci ipucundan sonra doğru tepki verirse, öğretmen öğrencinin devam etmesine izin verir.

Geçiş Merkezli Öğretim (Örnek)

- ❖ Kadir'e sandviç yapma becerisi öğretilmek istenmektedir.
- ❖ Oyun etkinliği sırasında Kadir "Acıktım." der.
- ❖ Kadir'e ekmekle peynir verilerek sandviç yapması söylenir, tepkiye başlaması için 5 saniye beklenir.
- ❖ Kadir tepkide bulunmazsa öğretmen "Peynir'i ekmeğin arasına koy." kontrol edici ipucunu sunar ve tepkide bulunması için 5 saniye bekler.
- ❖ Kadir peyniri ekmeğin arasına koyduktan sonra hem pekiştirilir hem de yemesine izin verilir.

Tepki İsteme Modeli

❖ Tepki isteme modeli, fırsat öğretiminin bir uygulamasıdır (Hart ve Risley, 1974).

❖ Tepki isteme modeli, Rogers-Warren (Kaiser) ve Warren (1980) tarafından dil becerilerinin bire-bir öğretim düzenlemesinden, sınıf ortamına genellenmesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

❖ Tepki isteme modeli, öğretmenin öğrenciden tepki istemesine ve/veya model olmasına dayanır.

devam...

❖ Ayrıca, tepki istemenin amacı, mümkün olan en az yardımla öğrencinin doğru tepki vermesine yardımcı olmaktır (Hart ve Risley, 1974).

❖ Tepki isteme modeli, öğrencinin etkileşimi başlatması gereken fırsat öğretimine göre farklılık gösterir (Noonan ve McCornick, 1993).

❖ Bununla birlikte öğretmenin, öğrencinin herhangi bir konu seçip iletişimi başlatmasını beklemesi gerektiğinden tepki isteme modeli daha çok öğrencinin iletişimi başlattığı bir modeldir.

devam...

❖ Öğretim sırasında öğrenci ve öğretmen arasındaki etkileşimin olumlu ve kısa olması sağlanmaktadır (Erbaş, 2003).

❖ Tepki isteme modelinin amaçları;

- ❖ Sözlü iletişimi başlatmak için ortak bir ilgi alanı belirleme (konu seçimi),
- ❖ Söz alma becerilerini öğretme,
- ❖ Öğrencilere sözlü rica ya da konuşma hakkında bilgi sağlamanın öğretimi ve
- ❖ Öğrencilere çeşitli yetişkin tepkilerine cevap vermeyi öğretme olarak sıralanabilir (Snell ve Brown, 2000).

devam...

❖ Tepki isteme süreci doğal olarak gerçekleşen etkileşimin sistematik hale getirilmesidir.

❖ Bu süreç aşağıdaki şekilde basamaklara ayrılmıştır;

- ❖ Öğretmenler öğrencinin oynamak isteyeceği çeşitli ilgi çekici materyaller sağlayarak öğrencinin dikkatini çekerler.
- ❖ Öğrenci bir materyal ile ilgilenirse, yaklaşır “bunun ne olduğunu söyler misin?”, “Ne istediğini söyler misin?” gibi sorular sorarak tepki ister.
- ❖ Öğrencinin doğru tepkisi anında ödüllendirilir ve nesnenin elde bulundurulduğu durumlarda öğrencinin nesneye ulaşmasına izin verilir.

devam...

- ❖ Öğrenci tepki vermezse ya da yanlış tepki verirse, öğretmen çocuğun taklit etmesi için model olur. Ayrıca öğretmen bu basamakta öğrencinin hangi tepkiyi göstermesini bekliyorsa, o tepkiye ilişkin “Tam cümle söyle” gibi yönlendirme de yapabilir.
- ❖ Yönlendirme, öğrenci uygun tepki göstermediğinde sağlanmalıdır.
- ❖ Bir istek ya da modele karşı verilen doğru tepki anında ödüllendirilir.
- ❖ Öğrencinin uygun tepkileriyle birlikte taklitleri de pekiştirilir (Hart, 1985).

Tepki İsteme Modeli

(Örnek)

❖ Öğretmen; sulu boya, pastel boya, yapıştırıcı ve kağıdı masanın üstüne koyarak hazırlar.

❖ Hande'nin tercih ettiği ve sevdiği her etkinlik için gerekli olan malzemeler görülecek şekilde masaya yerleştirilir.

❖ Etkinliklerde kullanılan materyaller ve etkinliğin aşamaları mümkün olduğunca belirgin, çarpıcı olarak şekilde hazırlanır. Hande'nin katılma olasılığı artırılır.

devam...

❖ Örneğin, Hande boyama etkinliği ile ilgilendiğinde, öğretmen “Bana ne istediğini söyle.” der.

❖ Hande öğretmenine istediği nesneyi söyler ya da hedef iletişim biçimini sergilerse, öğretmen Hande’nin istediği nesneyi uzatarak, Hande’nin sergilediği iletişim biçimini pekiştirir.

❖ Hande öğretmenin istediği yöne dikkatini yönlendirmeyi ve oturmayı reddederse, öğretmen nazikçe Hande’nin elini tutar ve masadan kalkmasını engeller.

devam...

❖ Hande sözel tepki vermezse ya da göz kontağı kurmazsa, öğretmen Hande'nin çenesinden tutarak yüzünü kendine doğru yavaşça çevirir.

❖ Öğretmen bu şekilde reddedemeyeceğı etkinliğe ulaşmasını sağlamaya çalışır.

❖ Hande rutini bir kez öğrendiğinde (resim yapma etkinliğı ile ilgilenmesi ve öğretmenin “bana ne istediğini söyle” demesi), öğretmen bu aşamada dili geliştirmek için soru sormaya başlayabilir.

devam...

❖ Öğretim amacı, çocuğun tam cümle söylemesi ise, öğretmen “Tam cümle söyle.” diyerek yönlendirme yapabilir.

❖ Hande yönlendirmenin anlamını öğrenmemişse, öğretmen hemen hedef iletişim biçimi için “resim yapmak istiyorum” diyerek model olur.

Tepki İsteme Modeli

- ❖ Tepki isteme modelinin temelini doğal ortamlarda ortaya çıkan gerçek sorular ve gerçek seçenekler oluşturur.
- ❖ Gerçek sorular ve seçenekler, öğrencilerin tercihlerini belirtmelerine ve çevre üzerinde kontrol kurmalarına olanak sağlar.
- ❖ Bunlara ek olarak bu modelde, ortak ilgi oluşturma yetişkin tarafından düzenlenir.

devam...

❖ Öğretmen öğrencinin odaklanmasını sağlayabilmek için, iletişimi başlatır ve onun dikkatini yönlendirir, öğrenciyi izler ya da öğrencinin seçimleri ile ilgili ortak ilgi kurar.

❖ Bu nedenle, öğrencinin davranışları öğretmenin sunduğu uyarıların kontrolü altındadır ve öğrenci sadece öğretmen katılım sağladığında sözel üretim gerçekleştirebilir (Hart, 1985).

Doğal Öğretim Yöntemlerinin Benzerlikleri ve Farklılıkları

Yöntem	Amaç	Kim Başlatır	Nerede Etkilidir?
Fırsat Öğretimi	İstek belirtme Dil ve iletişim becerilerini destekleme	Öğrenci öğretmene yaklaşır Öğretmen öğrencinin tepkide bulunmasını sağlar	Çevre düzenlenir Öğrencinin hedef davranışı sergilemesi için koşullar sağlanır
Bekleme Süreli Öğretim	Günlük rutin ile ilişkili dil ve iletişim becerilerini artırma	Öğretmen rutinde öğrenciye yaklaşır Öğretmen yardımı çeker	Öğretmen ve öğretmenin yardımının çekilmesi ile hedef davranış sergilenir
Geçiş Merkezli Öğretim	Tüm alanlarda beceri öğretme	Öğretmen/öğrenci geçişi işaret eder Öğretmen hedef uyarar sunar	Geçiş süresi ve hedef uyarar varlığında hedef davranış sergilenir
Tepki İsteme Modeli	Öğrencinin yaptığı etkinliklerle ilgili dil ve iletişim becerilerini artırmak	Etkinlikte öğretmen öğrenciye yaklaşır Öğretmen istekte, ricada bulunur	Öğretmen etkinliği kesintiye uğratar İstek/soru ile hedef davranışın olmasını sağlar